МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
Факультет економіки і підприємництва
Кафедра обліку і оподаткування

Допущено до захисту
“_____” _____ 2023 р.
Зав. кафедри, д.е.н., професор
_____ **МЕЛЬНИК Л.Ю.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПП «ДМИТРУШКИ» УМАНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виконала – студентка 2 курсу, групи 212 м-з-о/а
освітньої програми «Облік і оподаткування»
спеціальності 071 Облік і оподаткування
Ольшевська Оксана Володимирівна

Науковий керівник – к.е.н., доцент
Крочак Оксана Іванівна

Умань – 2023

Реферат

на кваліфікаційну роботу магістра:
«Бухгалтерський облік виробничої діяльності ПП «Дмитрушки» Уманського району Черкаської області» студента факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету садівництва

Ольшевської Оксани Володимирівни

Одним із основних процесів, що дає змогу отримати необхідну інформацію про діяльність підприємства, незалежно від його розмірів, є бюджетування. Процес його організації та формування основного бюджету підприємства має певні труднощі та особливості, що суттєво впливають на кінцевий результат. Тому кваліфікаційна робота написана на актуальну тему і має практичне значення.

Робота виконана на даних КСП «Родниківка» Уманського району Черкаської області, нормативно - правових актах, матеріалах наукових видань, посібників та статей з даної проблеми. Структурно робота складається з трьох розділів. Основний обсяг роботи становить 52 сторінки. Робота містить 10 рисунків, 15 таблиць, а також 3 додатки. Кількість використаних джерел становить 50 найменувань.

Перший розділ – теоретичний. У ньому висвітлено теоретико – методичні питання обліку виробничої діяльності підприємства в умовах бюджетування.

Другий розділ – практичний. У ньому проаналізовано організаційно-економічний стан підприємства, а також охарактеризовано формування його облікової політики.

Третій розділ – практичний і містить пропозиції щодо удосконалення обліку виробничої діяльності підприємства в умовах бюджетування.

Резюме: Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методичних і практичних проблем обліку виробничої діяльності підприємства в умовах бюджетування ПП «Дмитрушки» Уманського району Черкаської області. В роботі також обґрунтовано шляхи їх вдосконалення.

Ключові слова: бюджетування, облік, витрати, виробнича діяльність.

Summary: The qualification work is devoted to the study of theoretical, methodical and practical problems of accounting for the production activity of the enterprise in terms of budgeting of PE "Dmytrushki" of the Uman district of the Cherkasy region. The work also substantiates the ways of their improvement.

Keywords: budgeting, accounting, costs, production activity.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ БЮДЖЕТУВАННЯ

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Показники виробничо-фінансової діяльності підприємства

2.2. Організація облікової політика підприємства

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ БЮДЖЕТУВАННЯ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах господарювання зі зростанням конкуренції серед товаровиробників важливе значення має контроль за активами, доходами та витратами підприємства. Для підвищення власної конкурентоспроможності підприємствам потрібно здійснювати жорсткий контроль за їх збалансованістю. Це необхідно для виявлення резервів зменшення витрат та збільшення доходів, а також оптимізації руху грошових коштів. Враховуючи потребу у трансформації системи управління підприємством, необхідно удосконалити процес управління його виробничою діяльністю. Тобто, операції, які пов'язані з виробництвом продукції (робіт, послуг) і відповідають меті створення підприємства та забезпечують основну частину його доходу. Створенню цілісної та ефективної системи управління в підприємствах сприятиме впровадження бюджетування. При його допомозі можна оцінювати діяльність структурних підрозділів підприємства, оперативно виявляти перевитрати ресурсів та встановлювати шляхи їх економії.

Питаннями дослідження бюджетування займались такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М.Д. Білик, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Т.В. Головко, А.Г. Загородній, Г.Г. Кірейцев, Л.В. Нападовська, М.С. Пушкар, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець, В.Б. Івашкевич, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов. А. Апчерч, К. Друрі, Р.С. Каплан, Дж. Фостер, Р.В. Хілтон та інші

Розроблені ними теоретичні та методологічні основи функціонування бюджетування не завжди враховують особливості національної економічної думки в частині облікового забезпечення функціонування даної системи в підприємствах аграрної сфери.

Наявність невирішених проблемних питань, що пов'язані з методикою та організацією облікового забезпечення бюджетування виробничої діяльності підприємств, зумовили необхідність розробки обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення теорії та практики планування, обліку та контролю на

рівні підприємства в системі бюджетування. Розробка таких пропозицій визначає актуальність і основні напрями наших досліджень.

Мета даної кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних положень і розробка пропозицій щодо удосконалення обліку виробничої діяльності підприємства в системі бюджетування. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі **завдання**:

– розглянути теоретичні та методичні аспекти ведення обліку виробничої діяльності в системі бюджетування;

- проаналізувати показники організаційно - економічної діяльності та стану облікової політики ПП «Дмитрушки»;

– визначити місце бюджетування в системі управління підприємства з метою обґрунтування взаємозв'язку між метою, завданнями, функціями, принципами та способами бюджетування;

– розробити модель впровадження бюджетування в ПП «Дмитрушки»;

– дослідити підходи до відображення в обліку відхилень від бюджетних показників для підвищення ефективності управління фінансовими результатами господарювання;

– надати пропозиції щодо удосконалення обліку виробничої діяльності підприємства в системі бюджетування.

Об'єктом дослідження є процеси ведення обліку виробничої діяльності підприємства в процесі організації та реалізації процедур бюджетування.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-практичні основи бюджетування в ПП «Дмитрушки» Уманського району Черкаської області.

Дослідження теоретичних засад системи бюджетування здійснювалося з використанням **методів** індукції та дедукції, за допомогою яких уточнено поняття бюджетування у контексті зв'язку з системою бухгалтерського обліку; теоретичне узагальнення, групування та порівняння – для уточнення підходів до організації обліку відхилень від бюджетних

показників. Використання методів групування та причинно- наслідкового зв’язку сприяло розробці методики аналізу виконання бюджетів. Логічний метод сприяв теоретичному узагальненню та удосконаленню понять, які відображені у предметі дослідження. Статистичні методи дозволили здійснити систематизацію та оцінку емпіричних даних і прогнозування тенденцій їх зміни.

Теоретичною й методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені проблемам обліку та бюджетування, публікації у періодичних виданнях, матеріали конференцій та семінарів з даної проблематики, Закони України, постанови та положення, методичні рекомендації та інші нормативно - правові документи Українського уряду та профільних установ з питань організації бюджетування в підприємствах, фінансова та статистична звітність ПП «Дмитрушки» за 2018 -2022 роки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ БЮДЖЕТУВАННЯ

Бухгалтерський облік є інформаційною основою бюджетування. Він надає потрібну інформацію не лише для бюджетного планування, але і для наступного контролю та аналізу виконання бюджету. Тому облік є однією зі складових бюджетного процесу. Загалом процес бюджетування здійснюється так: на основі інформації про зовнішнє середовище та інформації системи обліку формуються та затверджуються бюджети підприємства, далі відбувається процес виконання бюджетів усіх рівнів. Такий бюджет відображається за допомогою системи обліку. Після цього формуються звіти про виконання бюджетів, а за їх даними здійснюється аналіз виконання та контроль за дотриманням бюджетів. Таким чином, бухгалтерський облік відіграє основну роль у функціонуванні системи бюджетування. Він шляхом відображення розподілу наявних засобів проявляється як процес і одночасно, є інформаційним підґрунтям для організації всього процесу бюджетування на підприємстві [48].

Детальніше зв’язок бухгалтерського обліку та бюджетування в системі управління підприємством зображено на рис. 1.1.

За даними рис. 1.1 видно, що бухгалтерський облік та система бюджетування виступають підсистемами управління. Рисунок поєднує системний та функціональний підхід до побудови системи управління шляхом побудови структури бюджетного процесу, в якому видно елементи методу бухгалтерського обліку.

Засадний Б.А. та Ткаченко А.В. вважають, що технологія бюджетування включає порядок розрахунку бюджетів відносно напрямків діяльності підприємств, видів та форм бюджетів, які формуються на основі принципів бюджетування. На їх думку, організація процесу бюджетування здійснюється відповідними центрами відповідальності, що включає створення регламенту

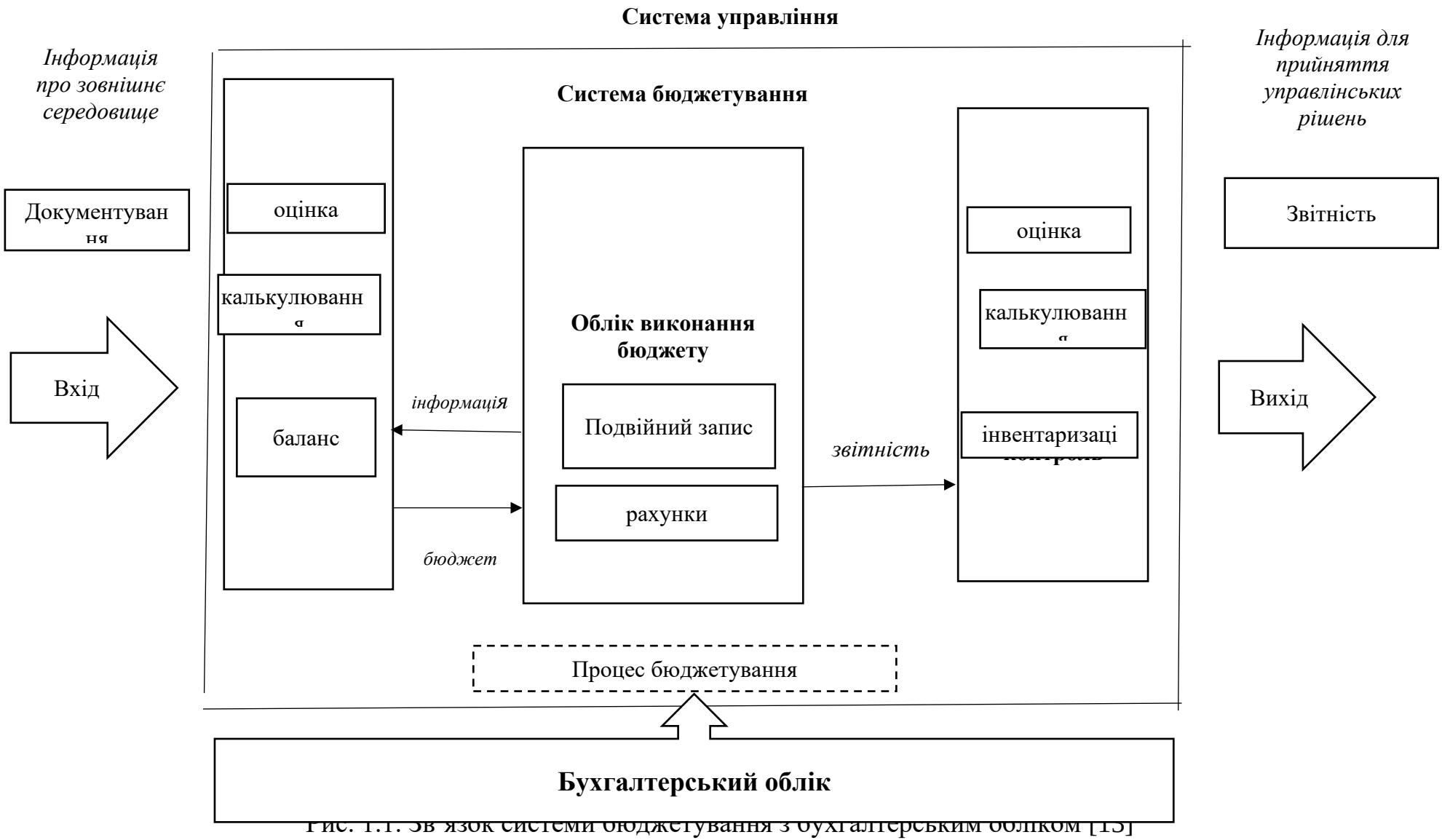

Рис. 1.1. Зв'язок системи бюджетування з бухгалтерським обліком [13]

розробки бюджету, визначення механізму контролю за його виконанням, встановлення тимчасового інтервалу бюджету, розподіл функції та відповідальність між ланками управління, розробка графіку документообороту та внутрішніх розпорядчих і нормативних положень. Автори вважають, що інформаційне та методичне забезпечення бюджетування передбачає ведення у підприємстві управлінського обліку, при допомозі якого оперативно формується інформація про виконання бюджетів попередніх періодів [13].

Шумило Ю.О. відмічає, що бюджетування дозволяє реалізувати поточне та оперативне планування діяльності підприємства. Ми підтримуємо його думку, що процес бюджетування можна трактувати як систему планування, обліку і контролю на підприємстві в межах прийнятої ним фінансової стратегії, що сприяє управлінню ефективністю його діяльності. Кожний бюджет діяльності передбачає плановий обсяг доходів та витрат на відповідний період часу. Взагалі процес бюджетування, на думку автора, є методологією, яка включає певні принципи, логіку, методи забезпечення бюджетів у системі роботи суб'єкта господарювання, його структурних підрозділах, види діяльності з орієнтуванням на високий кінцевий результат [49].

Власова Н.О., Круглова О.А., Безгінова Л.І. стверджують, що у ринкових умовах одними з найважливіших показників ефективності діяльності підприємства є такі його показники, як обсяг реалізації продукції (робіт, послуг), рентабельність та фінансовий стан підприємства, витрати діяльності, фінансові інвестиції, прибуток. Для контролю над вказаними показниками слід вдосконалювати роботу фінансового менеджменту, а система бюджетування готує головний бюджет, який складається з окремих бюджетів, що демонструють усі аспекти діяльності підприємства [9, с. 271].

Слід відмітити, що процес бюджетування вимагає дотримання наступних принципів:

1) узгодженості цілей, який узгоджує всі передумови виробництва для виконання підприємством поставлених завдань;

2) відповідальності, в якому закладено передачу відповідальності з делегованими повноваженнями та людський фактор під час управління підприємством;

3) гнучкості - включення у систему статичного та гнучкого бюджетів, при допомозі яких можна здійснити аналіз, заздалегідь запланувати та вибрати найоптимальнішу кількість продажів [14].

Для забезпечення об’єктивних умов управління фінансовими потоками підприємства створюється бюджетний регламент, який передбачає передачу, узгодження, консолідацію бюджетів, порядок розробки, методику аналізу показників та їх коригування, визначення оцінки бюджету (рис. 1.2).

Рис. 1. 2. Складники процесу бюджетування підприємства [13]

Процес бюджетування у підприємствах всіх форм власності є безперервним, систематичним та коригуючим. Найчастіше бюджети складаються на рік з поділом на півріччя, квартали, місяці та декади. Більшість вчених вважають, що бюджетування є управлінською технологію планування, обліку та контролю капіталу, витрат і доходів. Їх основою є намічені підприємством фінансові цілі та статутні завдання. Бюджетування дозволяє конкретизувати, обґрунтувати та розширити завдань діяльності будь-якого підприємства на рік із метою уникнення непередбачуваних змін.

На думку О.О. Непочатенко та Н.Ю. Мельничук, побудова та інтегрування процесу бюджетування в систему діяльності підприємств складається з наступних науково обґрунтованих та практичних елементів:

- об’єктів (підприємство, структурні підрозділи, центр відповідальності та фінансового керування),
- предметів (активи, пасиви, витрати, дохід, фінансовий результат),
- суб’єктів (керівників, власників, директора з фінансів, менеджерів, керівників структурних підрозділів),
- мети (формування висококваліфікованого персоналу, оптимізація залучених коштів, підвищення конкурентоспроможності на ринку),
- завдань (визначення джерела фінансування та об’єктів бюджетування, складання прогнозу фінансового стану на рік),
- принципів (багатофункціональність, системність, комплексність, підпорядкованість, визначеність, узгодженість поставлених завдань,),
- функцій (планування, регулювання, мотивація, координація, організація, контроль, інформаційна та комунікативна) [25, с. 52].

Сашко О.П. відмічає, що бюджетування виробничої діяльності підприємств знаходиться на стадії становлення, тому його впровадження дозволяє вирішити питання підвищення ефективності діяльності, оптимізації бізнес-процесів, забезпечення підвищення конкурентоспроможності підприємства тощо. Він вважає, що необхідність впровадження процесу бюджетування виробничої діяльності підприємства, насамперед, обумовлено

такими факторами, як виявлення внутрішніх резервів зниження витрат; обґрунтування оптимального їх розміру; оптимізація податкової політики підприємства та інші завдання, що пов'язані з удосконалюванням системи управління підприємством [41].

Бухгалтерський облік - це облік виконання бюджетів - відмічає Н. Каришин. Разом з тим вона вказує, «..для виконання вимог до обліку (як етапу технології бюджетного управління) необхідно переосмислити та «переписати» багато положень теорії і методології бухгалтерського обліку. Зокрема, багато методик фінансового аналізу, котрі приписані». Нині до теорій та методології бухгалтерського обліку, слід «пристосувати» для мети складання та аналізу бюджетів, тобто, з метою планування господарської діяльності підприємства. Таким чином, можна здолати історичні труднощі постановки обліку в рамках технології бюджетного управління» [15, с.165-166].

Підсумовуючи дослідження різних науковців з питань обліку виробничої діяльності підприємств у системі бюджетування можна зробити висновок, що бюджетування спрямоване на задоволення потреб внутрішнього управлінського персоналу в інформації, яка відіграє роль сигнальної системи в механізмі управління та досягнення корпоративних цілей. У загальному вигляді бюджетування - це інформаційна підсистема внутрішнього управління операційною діяльністю підприємства на базі функціонування центрів відповідальності за допомогою визначених фінансових інструментів, які називаються бюджетами. Інформацію для складання цих бюджетів можна отримати з даних бухгалтерського обліку.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Показники виробничо-фінансової діяльності підприємства

Приватне підприємство «Дмитрушки» (далі ПП «Дмитрушки») входить до складу сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області. Підприємство розташоване в с. Дмитрушки за 8 км до районного центру м. Умань і за 200 км від обласного центру – м. Черкаси.

ПП «Дмитрушки» має вигідне місце розташування, оскільки основні постачальники різних товарно-матеріальних цінностей знаходяться у районному центрі. Підприємство зареєстроване 24.січня 2001 року Керівником підприємства є Рубаненко Василь Анатолійович, головний бухгалтер – Скомороха Таїсія Назарівна. Спочатку це було КСПП «Дмитрушки» , а у 2005 році на його базі створене приватне підприємство. Розмір Статутного капіталу складає 743 516,00 грн. За підприємством закріплено такі види діяльності, як вирощування зернових, бобових та олійних культур, вирощування свиней, великої рогатої худоби та молочне скотарство. Допоміжними видами діяльності є оптова торгівля зерном та кормами для тварин.

Кожне підприємство може здійснювати господарську діяльність при наявності необхідної кількості виробничих ресурсів. Основним з яких є: земельні ресурси, трудові ресурси, основні та оборотні засоби.

Для вирощування сільськогосподарських культур підприємство має бути забезпечене земельними ресурсами. У ПП «Дмитрушки» - це одна з основних складових ресурсного потенціалу.

Земля є засобом виробництва в сільському господарстві і вона має свої специфічні особливості. Земля не є результатом людської праці, але вона є незамінним засобом виробництва. Ще одна особливість виявляється у тому, що земля просторово обмежена і у процесі виробництва вона не зношується, а

якщо її правильно використовувати може постійно поліпшуватись. Також різні земельні ділянки неоднорідні за якістю і їх використання тісно пов'язане з постійним місцем її використання.

За досліджуваний період у ПП «Дмитрушки» земельні ресурси були представлені лише сільськогосподарськими угіддями (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Склад та структура сільськогосподарських ПП «Дмитрушки» Уманського району Черкаської області, га

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2018 р.
Площа сільськогосподарських угідь	1187	1167	1204	1238	1238	104,3
в т. ч. рілля	1135	1115	1152	1184	1184	104,3
сіножаті	52	52	52	52	52	100,0
Розораність угідь, %	95,6	95,5	95,7	95,6	95,6	х

З даних таблиці 2.1 видно, що у ПП «Дмитрушки» у складі сільськогосподарських угідь за останні п'ять років відбувались незначні зміни. Площа сільськогосподарських угідь у 2022 році становить 1238 га, що на 4,3 % більше ніж у 2018 році. Сільськогосподарські угіддя у підприємстві складаються з ріллі та сіножатей. Рілля у підприємстві розміщена на 95,5 - 95,7 % всіх сільськогосподарських угідь. У 2018 році площа ріллі була 1135 га, що на 4,3 % менше ніж у звітному 2022 році. 52 га у підприємстві відведено під сіножаті. За останні п'ять років площа цих видів угідь на змінювалась.

Трудовий колектив підприємства становлять всі громадяни, які на основі трудового договору, а також інших правових форм, що регулюють трудові відносини, приймають участь у діяльності підприємства. Трудові ресурси ПП «Дмитрушки» складаються із жителів села.

Ступінь забезпеченості трудовими ресурсами впливає на процеси виробництва. Зокрема, від забезпеченості підприємства персоналом та ефективності використання його залежать обсяг і вчасне виконання всіх робіт, ступінь використання устаткування, машин, механізмів і як результат - обсяг

виробництва продукції, її собівартість, прибуток та інші економічні показники. Продуктивність праці в сільському господарстві характеризується системою прямих і непрямих показників у вартісному і натуральному виразі [Мазана]. Динаміка та ефективність використання трудових ресурсів ПП «Дмитрушки» показано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Наявність та ефективність використання трудових ресурсів у ПП Дмитрушки

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2018 р.
Середньорічна кількість працюючих, всього	52	52	50	50	47	90,4
в тому числі: рослинництво	35	36	34	33	30	85,7
структура, %	67,3	69,2	68,0	66,0	63,8	-3,5 в.п.
тваринництво	17	16	16	17	17	100,0
структура, %	32,7	30,8	32,0	34,0	36,2	3,5 в.п.
Валова продукція в постійних цінах 2010р., тис. грн.	9535	10740	9623	11184	10797	113,2
в тому числі: рослинництво	7015	7686	6982	7934	7632	108,8
тваринництво	2520	3054	2641	3250	3165	125,6
Виробництво валової продукції на одного працюючого, тис. грн.	183,37	206,54	192,46	223,68	229,72	125,3
в тому числі: рослинництво	200,43	213,50	204,35	240,42	254,40	126,9
тваринництво	148,24	190,88	165,06	191,18	186,18	125,6

З даних таблиці 2.2 видно, що у підприємстві за останні п’ять років спостерігається скорочення кількості працівників. У 2022 році кількість працюючих становила 47 осіб, а у 2018 році їх було на 5 осіб більше, або на 9,6 %. Більше 60 % працівників підприємства працюють у галузі рослинництва. Кількість працівників цієї галузі скоротилась на 5 осіб за період, що досліджується, або на 24,7 %. Тобто все скорочення працюючих підприємства відбулось саме за рахунок галузі рослинництва.

У галузі тваринництва кількість робітників була більш стабільна за п’ять років і становила 17 осіб. Лише у 2019 та 2020 роках їх було менше на одного працівника – 16 осіб. У структурі працівників підприємства тваринництво займає від 30,8 % у 2019 році до 36,2 % - у 2022 році.

На рис. 2.1 показано, як змінювалась кількість працівників у ПП «Дмитрушки».

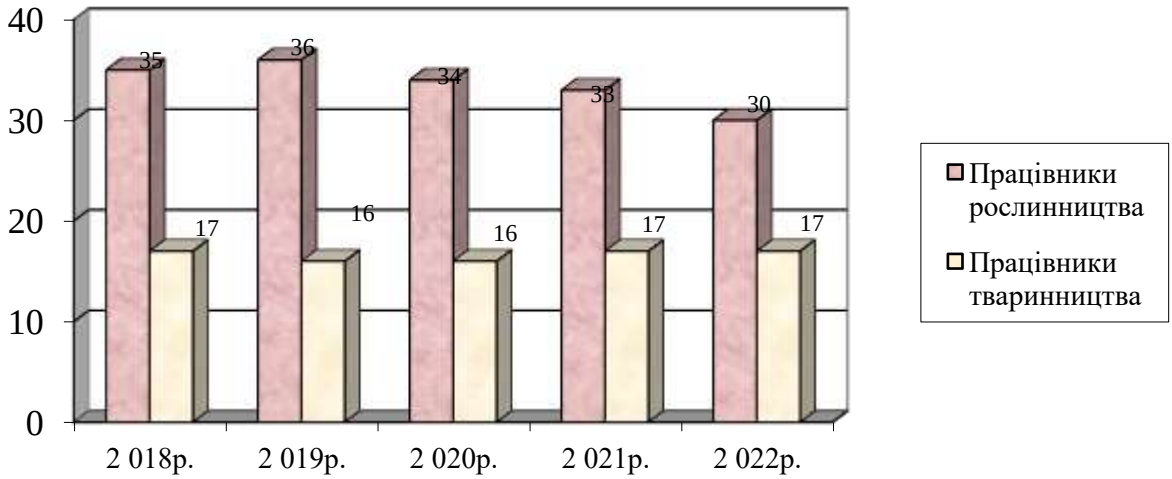

Рис. 2.1. Середньорічна кількість працівників у ПП «Дмитрушки»

З рис. 2.1 видно, що у підприємстві кількість працівників галузі рослинництва мають тенденцію до зменшення.

Основні засоби є ще одним видом ресурсного потенціалу ПП «Дмитрушки». Для здійснення своєї діяльності кожне підприємство повинно мати необхідні засоби та матеріальні умови. Господарська діяльність суб’єктів господарювання неможлива без використання засобів праці (матеріально-технічної бази підприємства) – необоротних активів, до складу яких і відносять основні засоби. За їх допомогою людина впливає на предмети праці з метою трансформації вхідних матеріальних ресурсів у готовий продукт.

До основних засобів, завдяки яким у процесі виробництва працівники впливають на матеріальні ресурси, відносяться виробничі будинки, споруди, машини, транспортні засоби, а також комунікації, що забезпечують виробничий процес.

Для визначення ефективності використання основних засобів у підприємствах, застосовують систему натуральних та вартісних показників.

Для аналізу ефективності використання основних засобів показники поділяються на узагальнюючі та конкретні. До узагальнюючих показників відносяться капіталовіддача, капіталомісткість та рентабельність. Конкретні показники включають в себе: коефіцієнт інтенсивного використання обладнання, коефіцієнт екстенсивного використання обладнання, коефіцієнт інтегрального використання обладнання та резерв виробничої потужності. Показниками забезпечення підприємства основними виробничими засобами є капіталозабезпеченість, капіталоозброєність. Показниками ефективності використання основних засобів є капіталовіддача, капіталомісткість.[5]

Забезпеченість ПП «Дмитрушки» основними засобами та показники ефективності їх використання наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Забезпеченість та ефективність використання основних засобів у ПП «Дмитрушки»

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2018 р.
Середньорічна вартість основних виробничих засобів с.-г. призначення, тис. грн.	12348	13154	12984	13258	13895	112,5
Валова продукція в постійних цінах 2010 р., тис. грн.	9535	10740	9623	11184	10797	113,2
Площа с.-г. угідь, га	1187	1167	1204	1238	1238	104,3
Середньорічна чисельність працівників, осіб	52	52	50	50	47	90,4
Капіталозабезпеченість, тис. грн.	1040,03	1127,16	1078,41	1070,92	1122,37	107,9
Капіталоозброєність, тис. грн.	237,46	252,96	259,68	265,16	295,64	124,5
Капіталовіддача, грн.	0,77	0,82	0,74	0,84	0,78	101,3

Капіталоємкість, грн	1,30	1,22	1,35	1,19	1,29	99,2

З даних таблиці 2.3 видно, що у підприємстві у 2022 році середньорічна вартість основних засобів становила 13895 тис. грн, а порівняно з 2018 роком збільшилась на 12,5 %, або 1547 тис. грн. За останні п'ять років спостерігається тенденція до збільшення вартості даного виду виробничого потенціалу підприємства.

Аналіз показників забезпечення ПП «Дмитрушки» показав, що у звітному році показник капіталозабезпеченості збільшився на 7,9 % порівняно з 2018 роком і становив 1040,03 тис. грн на 100 га сільськогосподарських угідь. Показник капіталоозброєності також збільшився. У 2018 році він був на рівні 237,46 тис. грн на одного працівника, а у 2022 році – 295,64 тис. грн, що на 24,5 % більше у звітному році, порівняно з базовим.

Показник капіталовіддачі у 2022 році був на рівні 0,78 грн виробництва валової продукції на одиницю вартості основних засобів. Порівняно з 2018 роком ріст становить 1,3 %. Показник капіталоємкості обернений до показника капіталовіддачі. У звітному році він зменшився на 0,8 % порівняно з 2018 роком.

Під спеціалізацією сільськогосподарських підприємств слід розуміти зосереджене в них домінуюче виробництво певних видів сільськогосподарських культур, для виробництва яких сформувалися найбільш сприятливі природно-економічні умови. У сільськогосподарських підприємств організація виробництва базується на оптимальному виборі галузей рослинництва та тваринництва і забезпечення їх поєднання із додатковими, підсобними галузями, що забезпечує формування товарної продукції та обумовлює визначення виробничої спрямованості аграрного суб'єкта господарювання.

Спеціалізація відбиває якісний бік суспільного поділу праці і вказує, виробництво яких саме видів продукції є переважаючим на даній території. Це – ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість

зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях і підприємствах й отримати завдяки цьому кращі результати господарської діяльності [2].

Визначити спеціалізацію підприємства можна дослідивши структуру виручки від реалізації продукції. За даними таблиці 2.4 визначимо виробничий напрямок діяльності ПП «Дмитрушки».

Таблиця 2.4

Об’єм і структура товарної продукції ПП «Дмитрушки», тис. грн.

Види продукції	2020 р.	2021 р.	2022 р.	В середньому за 2020-2022 рр.	
				тис. грн.	питома вага, %
Зернові	12893	13452	15045	13797	62,0
Соняшник	4222	3958	4405	4195	18,8
Соя	640	1200	950	930	4,2
Ріпак озимий	883	1053	1152	1029	4,6
Інша продукція рослинництва	106	85	104	98	0,4
Всього по рослинництву	18744	19748	21656	20049	90,1
Молоко	1364	1256	1304	1308	5,9
Приріст живої маси ВРХ	922	840	934	899	4,0
Всього по тваринництву	2286	2096	2238	2207	9,9
Всього по сільськогосподарському виробництву	21030	21844	23894	22256	100,0

З даних таблиці 2.4 видно, що ПП «Дмитрушки» спеціалізується, в основному, на вирощувані продукції галузі рослинництва. У структурі товарної продукції в середньому за три останніх роки на їх долю припадало 90,1%. В середині галузі рослинництва найбільшу питому вагу займають зернові культури. У структурі виручки це 62,0 %. Також важливе значення для отримання виручки від реалізації продукції припадає на соняшник. Він приносить підприємству 18,8 % грошових надходжень. Виручка від реалізації сої та ріпаку займають у структурі товарної продукції відповідно 4,2 % та 4,6 % в середньому за три останніх роки.

Галузь тваринництва представлена у ПП «Дмитрушки» вирощуванням продукції скотарства. У підприємстві є молочне скотарство та вирощування великої рогатої худоби. Від реалізації молока виручка займала 5,9 % у загальній структурі виручки від реалізації продукції сільськогосподарського виробництва, а від вирощування великої рогатої худоби – 4,0 %. В цілому галузь тваринництва у структурі товарної продукції займає 9,9 %. Тому, підприємство має зерново- технічний з розвиненим скотарством напрямок спеціалізації виробництва.

Економічна ефективність будь-якого суб'єкта господарювання має відповідати цілям та меті його діяльності. Ефективність виробництва продукції сільськогосподарських підприємств залежить від попиту на дану продукцію та рівня її споживання населенням, на рівень споживання особливий вплив мають матеріальні чинники. Ефективність виробництва є комплексним відображенням кінцевих результатів використання засобів виробництва та робочої сили за відповідний період [38, с.449].

На ефективність виробництва особливий вплив мають матеріальні і трудові ресурси, які приймають безпосередню участь у процесі виробництва в результаті отримується певний ефект.

Ефективність діяльності підприємств буває декількох видів, кожен з яких має свої характеристики:

- економічна ефективність, яка характеризується отриманням максимальної вигоди від виробництва сільськогосподарської продукції при мінімальних затратах на виробництво

- технологічна ефективність передбачає використання ресурсів виробництва, яка вказує на максимальний вихід сільськогосподарської продукції з 1га земельної площі при дотриманні належної екологічної рівноваги;

- соціальна ефективність вказує на створення належних умов праці та відпочинку для працівників підприємства;

- екологічна ефективність відображає збереження навколишнього середовища та вказує на виробництво екологічно чистої аграрної продукції.

Всі ці види ефективності тісно пов'язані між собою та взаємозалежності. [Буреннікова]

В таблиці 2.5 розглянемо основні економічні показники виробничої діяльності ПП «Дмитрушки».

Таблиця 2.5

Основні економічні показники виробничої діяльності ПП «Дмитрушки»

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2018 р.
Валова продукція у постійних цінах 2010 р., тис. грн.	9535	10740	9623	11184	10797	113,2
Середньорічна чисельність працівників, осіб	52	52	50	50	47	90,4
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	12348	13154	12984	13258	13895	112,5
Виробництво валової продукції на середньорічного працівника, тис. грн.	183,37	206,54	192,46	223,68	229,72	125,3
Прибуток, тис. грн.	2396	7120	4920	3545	3178	132,6
Рівень сукупної рентабельності, %	14,9	26,3	19,1	18,6	11,6	- 3,3 в.п
Одержано на 100 га сільськогосподарських угідь: - валової продукції, тис. грн.	803,29	920,31	799,25	903,39	872,13	108,6
- чистого прибутку, тис. грн.	201,85	610,11	408,64	286,35	256,70	127,2

Як бачимо з даних таблиці 2.5 підприємство в результаті господарської діяльності за останні п'ять років отримувало прибутки. У 2022 році виробництво валової продукції збільшилось порівняно з 2018 р. на 13,2 %. У розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь виробництво валової продукції у 2022 році становило 872,18 тис. грн, що на 8,6 % більше порівняно з 2018 роком.

Прибуток у 2022 році становив 3178 тис. грн, що на 782 тис. грн більше ніж у 2018 році, або на 32,6 %. Найбільше прибутку було отримано у 2019 році – 7120 тис. грн., а найменший розмір – у 2018 році – 2396 тис. грн. У розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь також спостерігається збільшення суми прибутку. У 2022 році його розмір становив 256,7 тис. грн, а у 2018 році – 201,85 тис. грн. Ріст становить 27,2 %.

ПП «Дмитрушки» за п'ять останніх років було рентабельним підприємством. У 2022 році рівень сукупної рентабельності підприємства становив 11,6 %, що на 3,3 відсоткових пункти менше ніж у 2018 році.

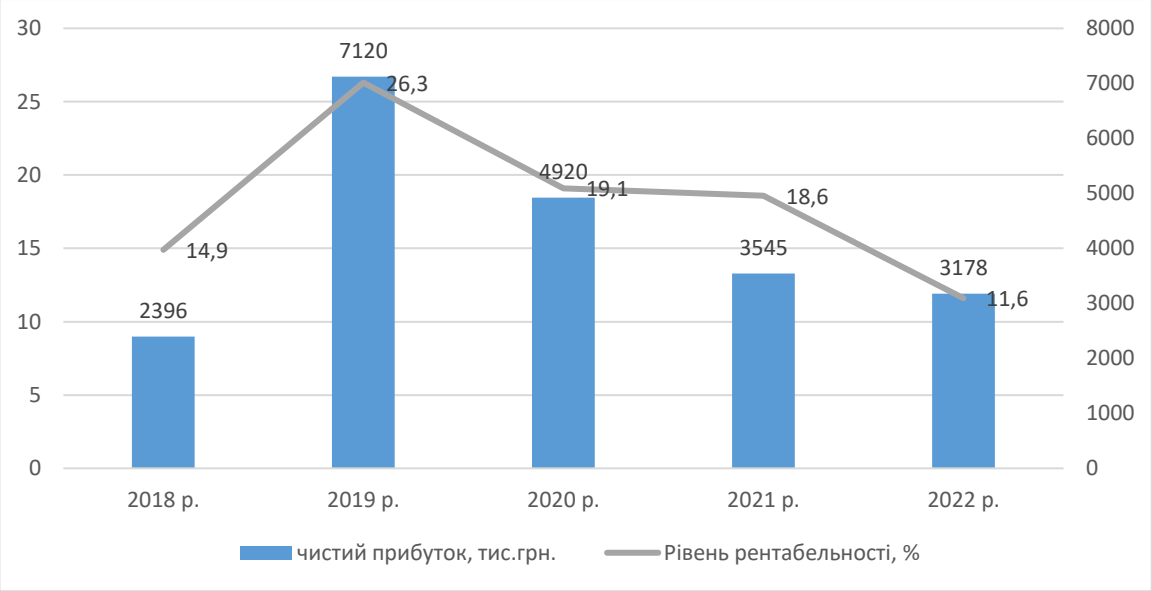

Рис. 2. 2. Ефективність господарської діяльності ПП «Дмитрушки»

З рис. 2.2 видно, що розмір чистого прибутку та рівень рентабельності у підприємстві коливались за період з 2018 року по 2022 рік. Починаючи з 2019 року ці показники знижуються.

Забезпечення отримання доходу від виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції на необхідному рівні вимагає гнучкої системи регулювання факторів, що його визначають. Тому витрати виробництва, що кладуться в основу визначення собівартості продукції - фактора формування фінансових результатів господарюючих суб'єктів, - потребують детального аналізу [12].

В таблиці 2.6 наведена собівартість продукції рослинництва у ПП «Дмитрушки».

Таблиця 2.6

Склад і структура витрат на виробництво продукції рослинництва

ПП «Дмитрушки», %

Статті витрат	2018 р.	2022 р.	2022 р. до 2018 р. +.-
Витрати на оплату праці	21,6	22,3	0,7
Відрахування на соціальні заходи	4,8	4,9	0,1
Матеріальні витрати	61,6	62,7	1,1
т.ч. насіння	11,0	7,7	-3,3
мінеральні добрива	28,5	20,2	-8,3
пальне	14,8	14,0	-0,8
решта матеріальних витрат	7,3	20,8	13,5
Амортизація основних засобів	9,7	9,5	-0,2
Інші витрати	2,3	0,6	-1,7
Всього витрат	100,0	100,0	х

З даних таблиці 2.6 видно, що у ПП «Дмитрушки» у структурі статей витрат на вирощуванні сільськогосподарських культур найбільшу питому вагу займають матеріальні витрати. У 2018 році вини були на рівні 61,6 % загальної собівартості продукції галузі рослинництва. У звітному році їх питома вага збільшилась на 1,1 відсоткових пункти. У розрізі матеріальних витрат найбільше витрат припадає на мінеральні добрива. У 2018 році вони займали 28,5 %, що на 8,3 більше ніж у 2022 році. Пальне займає 14,0 %, а насіння 7,7 %.

Витрати на оплату праці у структурі собівартості продукції рослинництва займали у 2022 році 22,3 %, що на 0,7 відсоткових пункти більше ніж у 2018 році. Відрахування на соціальні заходи також збільшились на 0,1 відсоткових пункти і становили 4,9 % у звітному році.

На рис. 2.3 показано структуру витрат на виробництво продукції рослинництва уПП «Дмитрушки».

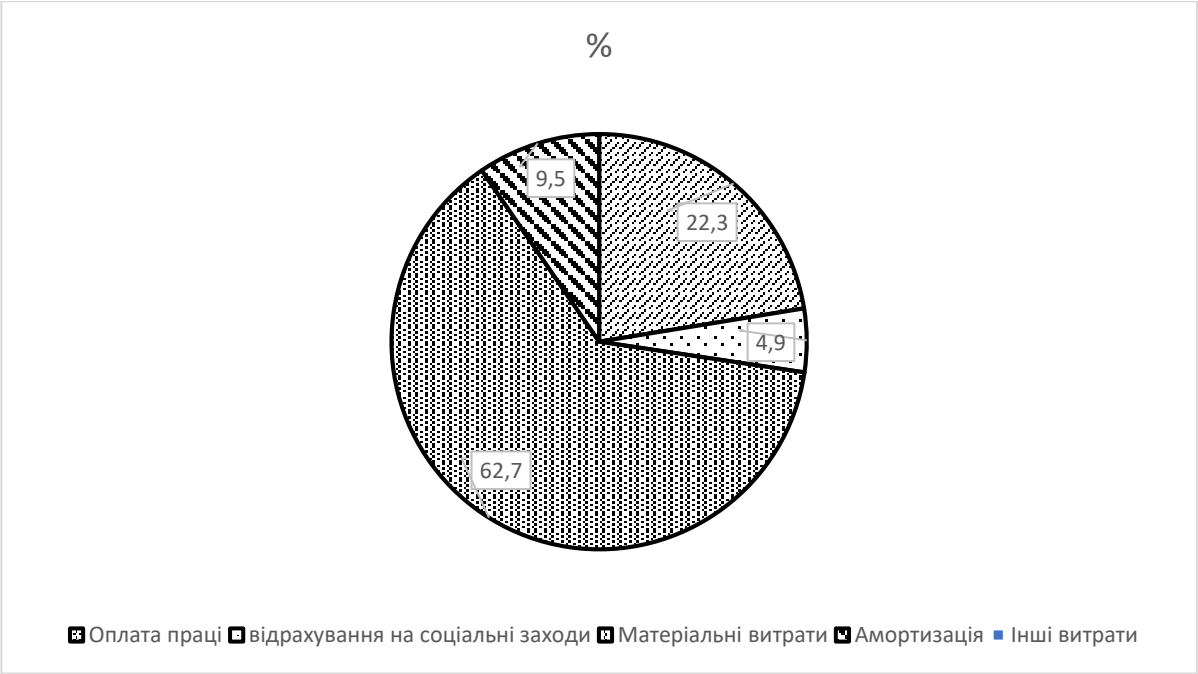

Рис. 2.3. Структура витрат на виробництво продукції рослинництва ПП «Дмитрушки» за 2022 рік

З рисунка 2.3 видно, що найбільше витрат припадає на матеріальні витрати.

Для ПП «Дмитрушки» галузь рослинництва відіграє важливу роль. Основним фактором, який впливають на валовий збір сільськогосподарських культур є їх урожайність. Він показує одержаний результат усього процесу вирощування сільськогосподарських культур. Динаміку урожайності сільськогосподарських культур ПП «Дмитрушки» розглянемо у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Урожайність основних сільськогосподарських культур в ПП «Дмитрушки», ц з 1 га

Культури	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2018 р.
Зернові культури - всього	55,9	50,7	43,4	52,4	56,1	100,4
Соняшник	25,6	29,3	20,4	22,6	26,1	101,9
Соя	14,0	31,4	13,5	25,6	18,6	132,9
Ріпак	7,0	20,6	18,4	14,5	13,5	192,9

З даних таблиці 2.7 видно, що урожайність зернових культур у підприємстві у 2022 році становила 56,1 ц/га, порівняно з 2018 роком вона

збільшилась на 1,9 %. Урожайність соняшника зросла на 1,9 % і становила у звітному році 26,1 ц/га. Урожайність сої за досліджуваний період збільшилась на 32,9 % і у 2022 році становила 18,6 ц/га. Найбільший ріст урожайності спостерігається по ріпаку. У 2022 році урожайність ріпаку була на рівні 13,5 ц/га порівняно з 7,0 ц/га – у 2018 році.

Сектор тваринництва продовжує відігравати важливу роль у розвитку вітчизняного аграрного сектору, незважаючи на деякі аспекти цінових та економічних проблем, і зберігає значну частку у загальному обсязі сільськогосподарської продукції. Крім того, продукція цієї галузі є сировиною для молочної промисловості, а за рахунок експорту продукції з різною глибиною обробки вплив на економічні функції більш різноманітний, і кожен перерозподіл забезпечує додаткову вартість [6].

Галузь тваринництва ПП «Дмитрушки» є однією з основних галузей виробництва, яка забезпечує надходження грошових коштів у підприємство та забезпечення власних потреб у продукції даної галузі. У таблиці 2.8 показано продуктивність сільськогосподарських тварин у ПП «Дмитрушки».

Таблиця 2.8

Динаміка продуктивності сільськогосподарських тварин у ПП «Дмитрушки»

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2018 р.
Надій на одну фуражну корову, кг	3940	3857	4052	4158	4565	115,9
Середньодобовий приріст великої рогатої худоби, грам	422	405	466	481	495	117,3

З даних таблиці 2.8 видно, що продуктивність сільськогосподарських тварин у підприємстві збільшується. Продуктивність корів у 2022 році збільшилась порівняно з 2018 роком на 15,9 %, або 625 кг. Середньодобовий приріст великої рогатої худоби збільшився на 17,3 % за аналогічний період, або на 73 грами.

Собівартість продукції, як економічна категорія, - це відокремлена частина вартості. Основу цієї категорії становлять вартість спожитих засобів

виробництва і вартість необхідного продукту. В економічному розумінні – це грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг) [1, с. 121].

У таблиці 2.9 показана структура витрат виробництво продукції тваринництва ПП «Дмитрушки».

Таблиця 2.9

Склад і структура витрат на виробництво продукції тваринництва ПП «Дмитрушки», %

Статті витрат	2018 р.	2022 р.	2022 р. до 2018 р. +.-
Витрати на оплату праці	29,6	30,9	1,3
Відрахування на соціальні заходи	6,5	6,8	0,3
Матеріальні витрати	56,1	51,1	-5,0
т.ч. корми	35,1	40,3	5,2
пальне	5,2	4,8	-0,4
решта матеріальних витрат	15,8	6,0	-9,8
Амортизація основних засобів	5,4	7,0	1,6
Інші витрати	2,4	4,2	1,8
Всього витрат	100,0	100,0	х

З даних таблиці 2.9 видно, що у структурі витрат продукції тваринництва підприємства найбільшу питому вагу займають матеріальні витрати. На їх долю припадає у 2022 році 51,1 %, що на 5,0 відсоткових пункти менше ніж у 2018 році. Оплата праці у структурі витрат займає 30,9 %, або на 1,3 відсоткових пункти більше ніж у 2018 році. У 2022 році у підприємстві у галузі тваринництва також збільшились вмісти таких статей витрат, як корми, амортизація та інші витрати.

2.2. Організація облікової політики на підприємстві

Бухгалтерського обліку у всіх підприємствах, згідно чинного законодавства, ведеться відповідно до нормативних документів, які мають різний статус: закони, національні стандарти бухгалтерського обліку, план

рахунків та інструкція до нього обов'язкові для виконання, які є обов'язковими; методичні рекомендації та вказівки, інструкції – рекомендаційні. Також підприємства можуть використовувати і власні робочі документи з бухгалтерського обліку – наказ про облікову політику, плани - графіки документообороту, розподіл обов'язків між працівниками бухгалтерії.

Основним нормативним документом, що регулює організацію бухгалтерського обліку у ПП «Дмитрушки» є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Згідно цього Закону підприємство самостійно визначає порядку ведення обліку на окремих ділянках. Тобто, підприємству надано право обирати свою облікову політику, яка передбачає сукупність принципів, методів та процедур, які підприємство може використовувати для ведення обліку, а також складання та подання користувачам фінансової звітності. Для цього у підприємстві розроблено та затверджено Наказ про облікову політику (додаток А).

При розробці Наказу у ПП «Дмитрушки» дотримувались відповідних правил. Зокрема, були враховані:

- види діяльності підприємства та їх особливості,
- кількість працівників,
- обсяги виробництва сільськогосподарської продукції,
- організаційно-правова форма підприємства,
- які податки сплачуються підприємством і у які терміни,
- кваліфікаційна підготовка облікового апарату підприємства,
- способи мотивації працівників щодо підвищення результатів діяльності підприємства,
- стратегія розвитку господарської діяльності на майбутнє.

Облікова політика у підприємствах формується для того, щоб створити інформаційну систему для обслуговування керівників структурних підрозділів та підприємства в цілому з врахуванням діючого законодавства та інших факторів. Розробляється облікова політика зазвичай при створенні самого

підприємства, або при переході на систему обліку згідно стандартів бухгалтерського обліку та нового Плану рахунків. У ПП «Дмитрушки» Наказ про облікову політику було розроблено і затверджено у 2005 році при створенні самого підприємства.

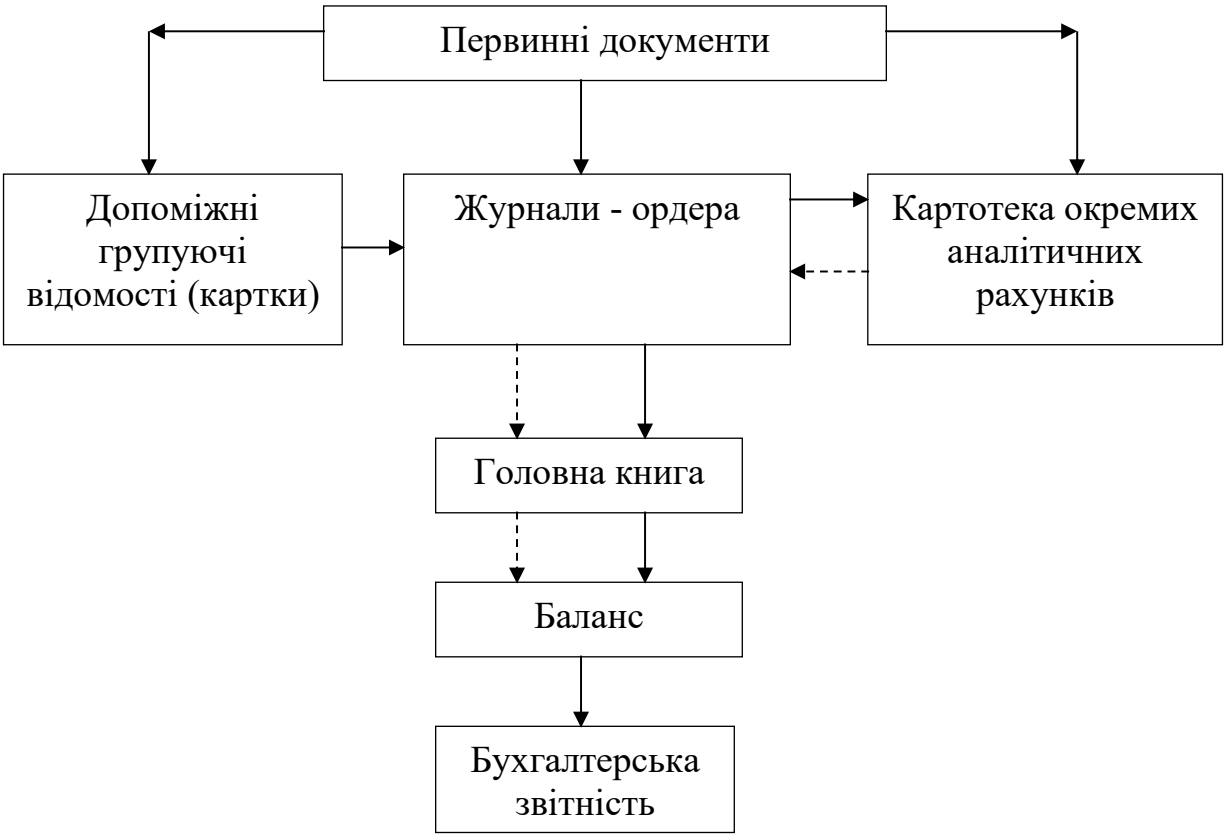
Ведення бухгалтерського обліку у ПП «Дмитрушки» передбачає виконання контрольної функції. Контроль здійснюється передусім за витратами на виробництво сільськогосподарської продукції, так як він забезпечує керівників підрозділів та підприємства своєчасною інформацією про розмір витрат та кількість одержаної продукції.

У ПП «Дмитрушки» бухгалтерський облік ведеться з використанням журнально-ордерну форму обліку. Від інших форм обліку дана форма відрізняється саме процесом обробки первинних документів, яка базується на принципі систематичного накопичування та періодичного узагальнення їх даних в облікових регістрах, які для цього призначені.

За даної форми обліку ведучу функцію тут виконують журнали-ордери, які є регістрами журнально-ордерної форми обліку. Також використовуються відомості, реєстри, виробничі звіти і Головна книга. Журнали - ордери побудовані за кредитовою ознакою. У відомості заноситься інформація за дебетом даного рахунку, у кореспонденції з декількома кредитовими рахунками. Виробничі звіти використовуються для ведення аналітичного обліку витрат і виходу продукції, виконаних робіт та наданих послуг у розрізі виробничих підрозділів та по підприємству в цілому.

Узагальнення підсумкових даних журналів-ордерів на кінець кожного місяця здійснюється у Головній книзі. Також вона призначена для перевірки правильності записів на рахунках та при складанні фінансової та іншої звітності за рік. Записи у реєстри здійснюються по мірі надходження первинних документів, або за підсумками на кінець місяця, залежно від змісту та характеру господарських операцій.

Схема журнально - ордерної форми ТОВ ПП «Дмитрушки» наведена на рис. 2.4.

Умовні позначення

Звірка

Послідовність облікових записів

Рис. 2.4. Загальна схема журнально-ордерної форми обліку

Для своєчасного формування облікових регістрів та складання різної звітності усі первинні документи мають надходити до бухгалтерії підприємства у певні строки. Крім того, інформація, яка у них відображається повинна повністю розкривати її суть та розмір. У ПП «Дмитрушки» для вчасного оформлення всіх господарських операцій, які відбуваються протягом певного періоду, застосовують єдині форми первинних документів, що затверджені у графіку документообороту (додаток Б).

Графік документообігу ПП «Дмитрушки» призначений для відображення інформації про наявні первинні документи, їх призначення,

строки складання та подання для подальшої обробки безпосередньо у бухгалтерії, обсяг виконуваної роботи над ними. Графік документообороту розробляє головний бухгалтер і обов'язково затверджує керівник підприємства. Після цього графік стає обов'язковим для усіх облікових працівників.

У ПП «Дмитрушки» форма організаційної побудови апарату облікової служби централізована. Тобто, у виробничих підрозділах відбувається збір первинних облікових даних, а формування звітності здійснюється у центральній бухгалтерії. Централізована форма організації обліку передбачає лінійну або просту організаційну структуру апарату бухгалтерського обліку, контролю та аналізу. При ній всіх виконавців облікових робіт безпосередньо підпорядковані головному бухгалтеру підприємства.

Склад працівників бухгалтерії ПП «Дмитрушки» наведено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Склад працівників бухгалтерії ПП «Дмитрушки»

Прізвище, ім'я та по батькові	Посада	Стаж роботи	Освіта	Об'єм виконуваної роботи
Скомороха Т.Н.	Головний бухгалтер	15	Вища	31, 60, 50, 68, 64, 65, 48, 55
Білоус В.П.	Заступник головного бухгалтера	12	Вища	26,27,202,207,15,23
Селецька Л.І.	Бухгалтер	8	Середня спеціальна	232,91,205
Арсенюк К.М.	Бухгалтер - касир	15	Середня спеціальна	30

Головний бухгалтер на посаду призначається керівником підприємства, а штат облікових працівників підбирає головний бухгалтер. Кожний працівник бухгалтерії знайомиться зі своїми службовими обов'язками, які у ПП

«Дмитрушки» розробляє головний бухгалтер і затверджує керівник підприємства. При розподілі службових обов'язків враховується те, щоб найбільш відповідальні та складні роботи виконували найбільш кваліфікаційні працівники.

В обов'язки головного бухгалтера входить забезпечення правильного відображення на рахунках бухгалтерського обліку всіх здійснюваних підприємством господарських операцій, розробка та контроль за банківськими документами, документами на списання матеріальних цінностей. Також він здійснює перевірку правильності складання іншими бухгалтерами кореспонденції рахунків за господарськими операціями, перевірка звітів завідувачів ферм, бригадирів тощо.

Робота усіх облікових працівників тісно пов'язана між собою, оскільки облікові операції здійснюються за кількома взаємопов'язаними рахунками. На рис. 2.5 зображена схема структури облікової служби підприємства.

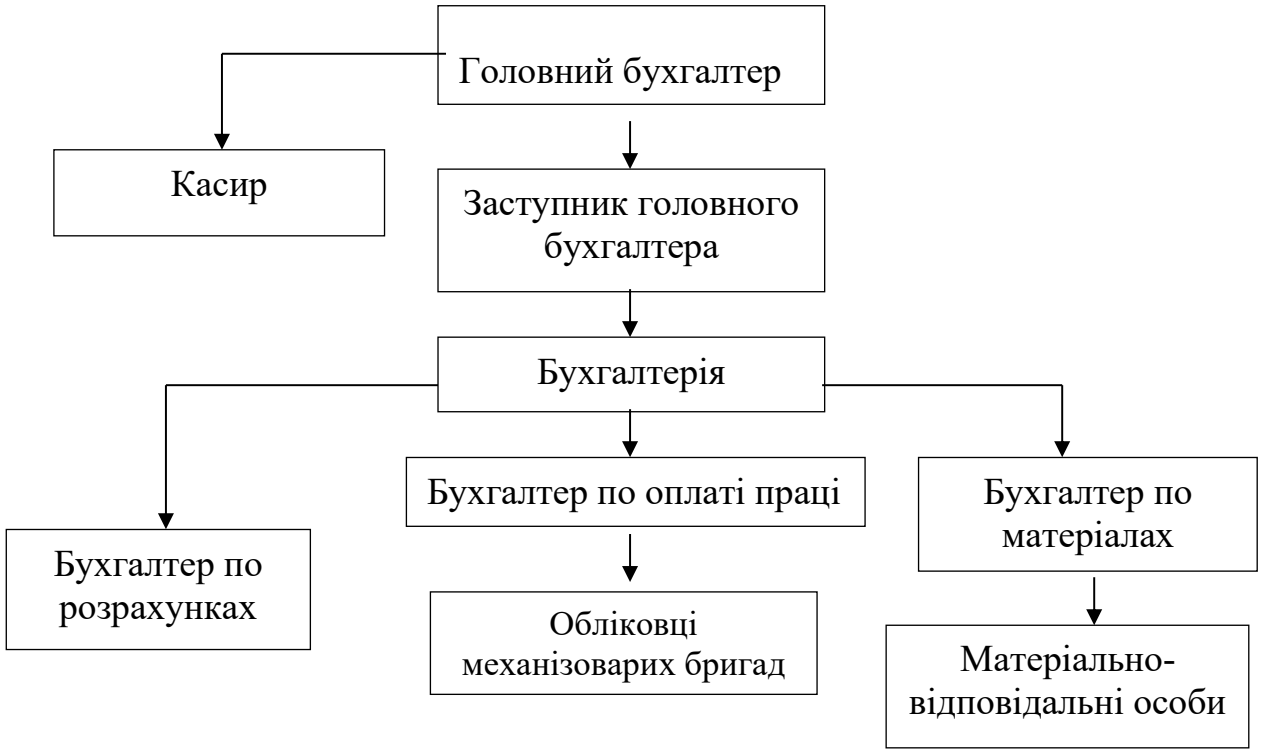

Рис. 2.5. Схема облікової служби у ПП «Дмитрушки»

Витрати на виробництво продукції рослинництва, тваринництва та інших виробництв у сільському господарстві формують за об'єктами обліку,

планування й визначення собівартості продукції (калькулювання), а також за центрами відповідальності (підрозділами підприємства тощо). За цими об'єктами витрат відкривають рахунки аналітичного обліку сільськогосподарського виробництва [22].

Витрати на виробництво сільськогосподарської продукції (робіт, послуг) ПП «Дмитрушки» формуються за структурними підрозділами підприємства та об'єктами обліку, планування та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) з деталізацією за окремими об'єктами - сільськогосподарськими культурами, видами і групами худоби, видами виробництв.

У ПП «Дмитрушки» вирощують продукції рослинництва та тваринництва. Облік витрат на виробництво продукції цих галузей ведеться за статтями витрат. Питання групування витрат за статтями вирішують безпосередньо у підприємству (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11

Номенклатура статей витрат в основних галузях сільськогосподарського виробництва ПП «Дмитрушки»

Статті витрат	Рослинництво	Тваринництво	Допоміжні виробництва	Підсобні промислові виробництва
Витрати на оплату праці	+	+	+	+
Відрахування на соціальні заходи	+	+	+	+
Насіння і посадковий матеріал	+			
Добрива	+			
Засоби захисту рослин	+			
Корми		+		
Сировина і матеріали			+	+
Роботи і послуги	+	+	+	+
Витрати на утримання основних засобів	+	+	+	+
у т. ч. паливо і мастильні матеріали	+	+	+	+
Інші витрати	+	+	+	+
Витрати на управління та організацію виробництва	+	+	+	+

Як бачимо із таблиці у кожному виді виробництва є свої специфічні статті витрат і є загальні для усіх виробництв.

Облік виробництва являє собою складний, багатогранний процес, що забезпечує досягнення певних цілей. Тому тут є місце для використання різних методів обліку витрат.

Процес сільськогосподарського виробництва складається із послідовності технологічних операцій. У галузі рослинництва - це передпосівний обробіток ґрунту, посів сільськогосподарських культур, догляд за посівами, збирання врожаю, транспортування продукції та обробка врожаю. У галузі тваринництва – це догляд за тваринами, одержання продукції, відгодівля та вирощування. Кожен з цих видів робіт повинен бути відображений у відповідних первинних документах.

Підставою для нарахування оплати праці у галузі рослинництва є Табелі обліку використання робочого часу (форма № ПСГ-1), Облікові листи праці та виконання робіт (форма № ПСГ-2), Облікові листи тракториста-машиніста (форма № ПСГ – 3), Подорожні листи вантажного автомобіля (форма № 2), Дорожні листи трактора (форма № ПСГ-4).

Оплата праці нараховується на підставі відпрацьованого часу або виходячи з обсягів виробленої продукції чи виконаних робіт. На підставі первинних документів складають Накопичувальні та групувальні відомості: Накопичувальну відомість обліку використання машинно-тракторного парку (форма № ЖН-5), Накопичувальну відомість обліку вантажного автотранспорту (форма № ЖН-6), Журнал обліку робіт і витрат (форма № ЖН-4), Журнал обліку витрат у ремонтній майстерні (форма № ЖН-3) тощо.

У тваринництві для обліку праці використовують Розрахунок нарахування оплати праці працівникам тваринництва (форма № 69), в якому для кожного працівника вказано відпрацьований час, обсяг одержаної продукції, розцінку і суму нарахованої оплати праці.

У промислових та ремонтній майстерні підприємства для нарахування оплати праці та обліку відпрацьованого часу використовують Наряд на відрядну роботу (форма № ПСГ-5).

Для списання на витрати виробництва продукції рослинництва насіння, добрив, засобів захисту рослин у ПП «Дмитрушки» використовують «Акт витрати насіння та садивного матеріалу» (форма № ВЗСГ-4) та «Акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів хімічного захисту рослин» (форма № ВЗСГ - 3).

Видачу кормів на годівлю великої рогатої худоби у підприємстві здійснюють на підставі Відомості витрати кормів (форма № ВЗСГ-9). Вона одночасно є документом на списання витрачених кормів з підзвіту завідувача ферми.

Спецодяг, малоцінні та швидкозношувані предмети на витрати виробництва у ПП «Дмитрушки» списують на підставі Акту на списання виробничого та господарського інвентарю, малоцінних і швидкозношуваних предметів (форма № ВЗСГ - 5). Підсумкові дані з нього щомісяця систематизують у Звіті про рух матеріальних цінностей (форма № 121).

Облік витраченого пального здійснюється на підставі Накладних внутрігосподарського призначення (форма № ВЗСГ-8) або Лімітно - забірних карт (форма ВЗСГ-1) і одночасно фіксується в облікових та дорожніх листах. На їх основі у підприємстві складають Звіт про рух нафтопродуктів (форма № 40-нп).

Розмір амортизації основних засобів визначається у Розрахунках амортизаційних відрахувань основних засобів та інших необоротних активів (ф. № ОЗСГ-5). Потім протягом року сума амортизаційних відрахувань включаються до виробничих витрат кожного виду продукції (робіт, послуг) на підставі Відомості нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, які надійшли або вибули (форма № ОЗСГ - 6).

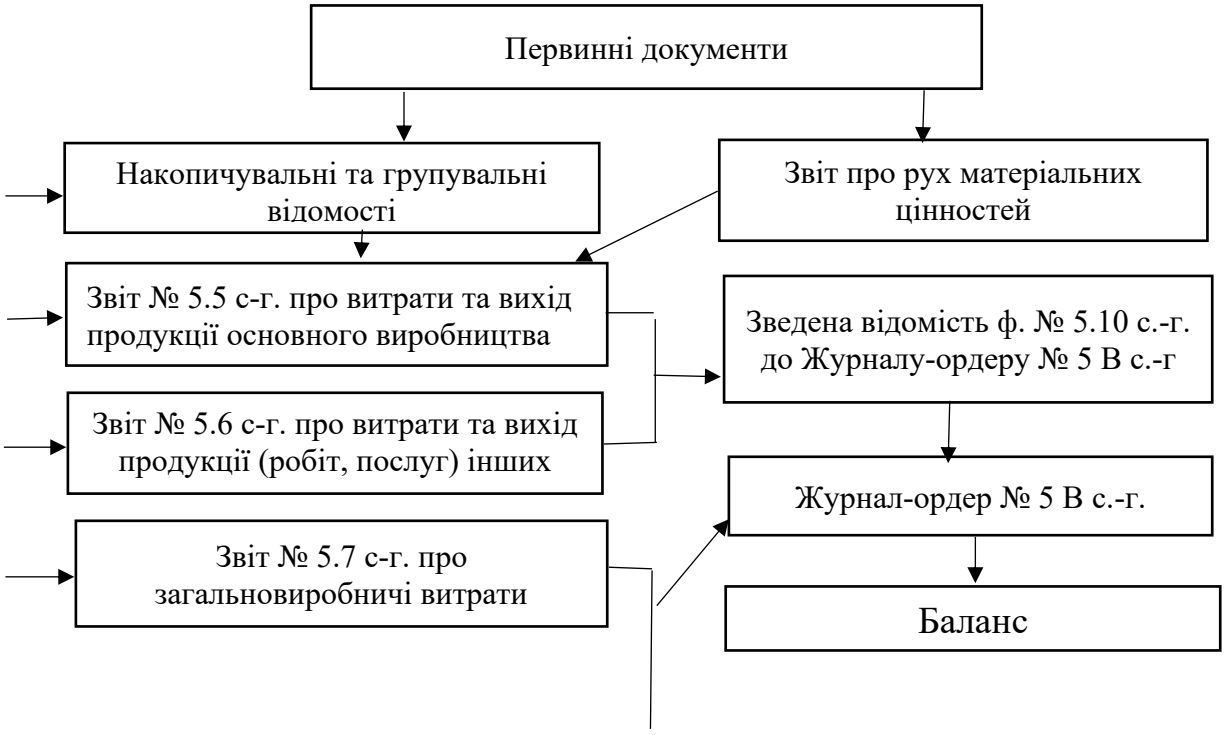
Оприбуткування продукції рослинництва у ПП «Дмитрушки» здійснюють на підставі наступних первинних документів: Путівок на

вивезення продукції з поля (сільгоспоблік, форма № 77а), Актів приймання грубих та соковитих кормів (сільгоспоблік форма № 92). У галузі тваринництва - Журнал обліку надою молока (ф. № 112), Акт на оприбуткування приплоду тварин (ф. № ПБАСГ-3), Відомість зважування тварин (форма № ПБАСГ-10), Розрахунок визначення приросту (форма № ПБАСГ-11).

Синтетичний облік витрат і виходу продукції сільськогосподарського виробництва у ПП «Дмитрушки» ведуть на активному, калькуляційному рахунку 23 «Виробництво», до якого ведуть субрахунки: 231 «Рослинництво», 232 «Тваринництво», 233 «Промислові виробництва», 234 «Допоміжні виробництва».

За дебетом рахунка 23 відображають прямі матеріальні, трудові та інші прямі витрати, а також виробничі накладні витрати (загальновиробничі витрати) та втрати від браку продукції (робіт, послуг), за кредитом - суми фактичної виробничої собівартості завершеної виробництвом продукції, виконаних робіт та послуг. Аналітичний облік ведеться у розрізі встановлених у підприємстві об'єктів обліку, зокрема видами виробництв, видами або групами продукції, що виробляється.

На рис. 2.6 показана схема запису операцій з обліку витрат і виходу продукції у ПП «Дмитрушки» за журнально-ордерною формою.

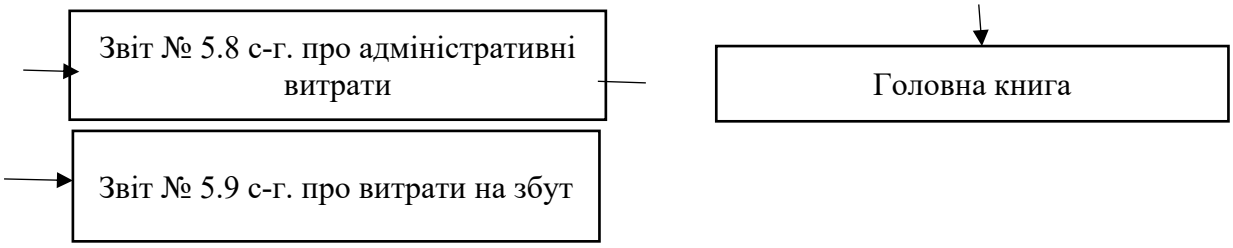

Рис. 2.6. Схема запису операцій з обліку витрат і виходу продукції у ПП «Дмитрушки»

Отже, організація облікової політики підприємства щодо виробничої діяльності у ПП «Дмитрушки» за період дослідження відповідають вимогам законодавства.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ БЮДЖЕТУВАННЯ

Бюджетування є одним із основних інструментів управління, за допомогою якого визначаються напрями та сфери діяльності підприємства. Воно дозволяє досягти поставлених цілей у сучасних умовах та допомагає підприємству контролювати і передбачувати можливі результати. При дотриманні правильної фінансової дисципліни та мінімізації ризиків можна утримувати на бажаному рівні рентабельність та ліквідність; забезпечити позитивні результати виробничої діяльності; підвищити мотивацію керівників усіх структурних підрозділів у досягненні визначених показників бюджету. Такі дії підвищують продуктивність праці працівників підприємства та поліпшують систему оцінювання роботи персоналу.

Процес бюджетування призначений для підвищення обґрунтованості прийнятих управлінських рішень, тому планування та контроль показників бюджету є економічно необхідними в сучасних ринкових умовах. Для подальшого вдосконалення процесу бюджетування на належному рівні слід володіти сучасними методиками та уміти досліджувати можливі видозміни основних етапів процесу бюджетування в процесі управління діяльністю підприємства.

Для сільськогосподарських підприємств однією з найважливіших ділянок є облік витрат на виробництво продукції і формування її собівартості. Це пояснюється тим, що, з одного боку, витрати є елементом визначення кінцевих фінансових результатів, а з другого – собівартість має суттєве значення як основа розрахунку реалізаційних цін на продукцію.

Витрати, попередньо відображені у фінансовому обліку, в системі управлінського обліку потребують перегрупування за центрами відповідальності, видами діяльності тощо. Після цього дані про витрати

застосовуються для планування, аналізу і контролю, прийняття управлінських рішень [17].

Комплексні дослідження щодо організації бухгалтерського обліку методики внутрішньогосподарського контролю з системою бюджетування практично відсутні. З огляду на це пропонуємо наступні етапи процесу впровадження бюджетування у ПП «Дмитрушки» (рис.3.1).

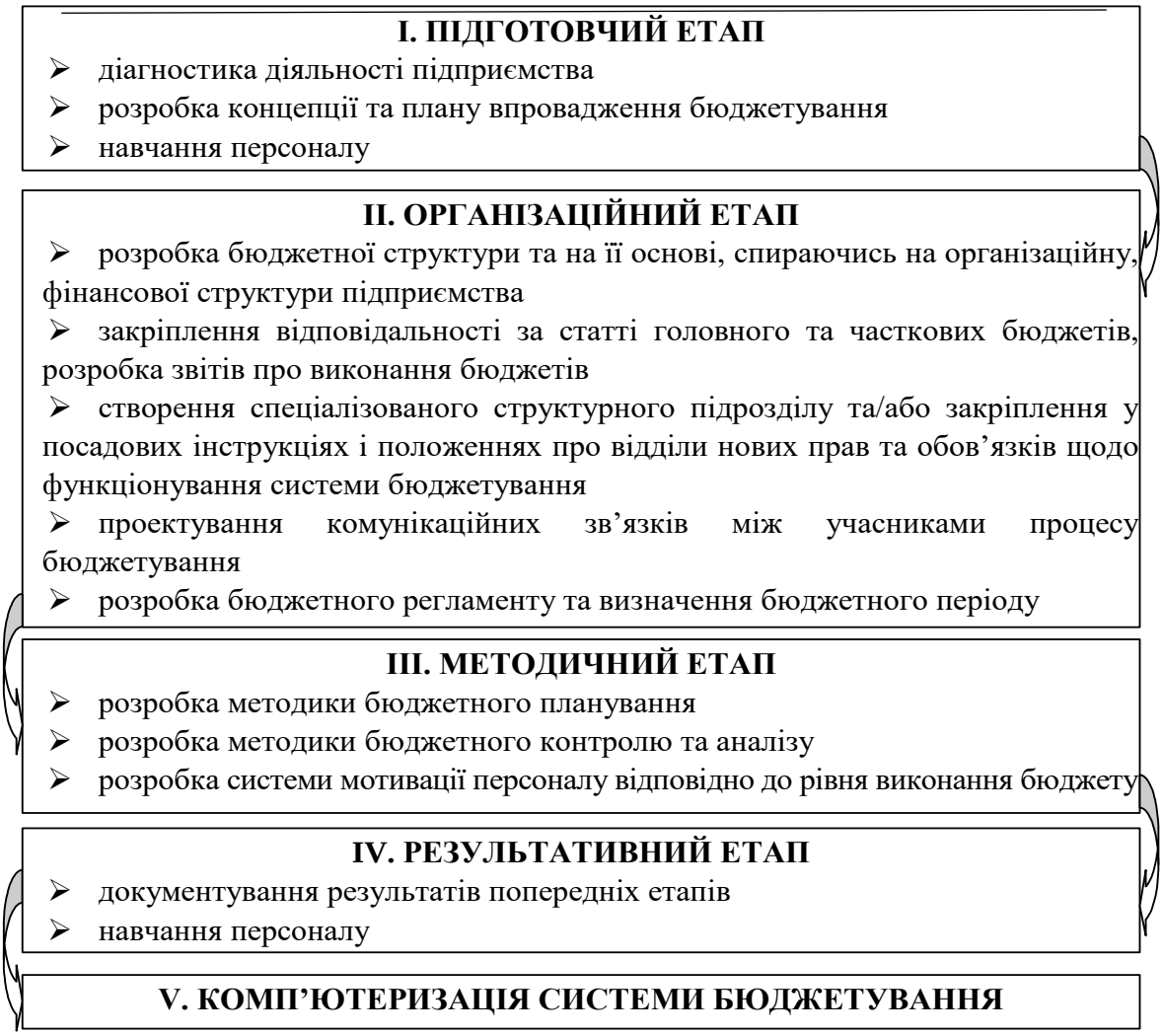

Рис. 3.1. Модель організації бюджетування ПП «Дмитрушки» [17]

На підготовчому етапі слід здійснити діагностику діяльності підприємства. Вона передбачає комплексний економічний аналіз діяльності з метою визначення основних бізнес-процесів, структурних підрозділів та ефективності їх діяльності, відповідність існуючої методики планування та контролю потребам управління. В результаті проведеного аналізу визначається економічний потенціал підприємства, його сильні і слабкі

сторони, проводиться оцінка структури та системи внутрішнього контролю. Отримані дані використовуються для визначення доцільності впровадження бюджетування у підприємстві, встановлюються його цілі та завдання, розробляється план впровадження системи. Після цього проводиться навчання персоналу.

На організаційному етапі визначаються види бюджетів і відповідальних за їх складання осіб. Також формуються центри фінансової відповідальності та доводяться до відома керівників структурних підрозділів суми визначені бюджетом. Даний підхід дозволяє оперативно приймати рішення та підвищує вмотивованість, оскільки передбачається відповідальність за одержані результати. Результатом даного етапу бюджетування має стати модель системи бюджетування.

Методичний етап спрямований на розробку методики бюджетного планування, бухгалтерського обліку відхилень, системи мотивації працівників за результати виконання бюджету та відображення одержаних результатів у бухгалтерському обліку. Стимулювання має здійснюватися на основі певної системи оцінки результатів роботи, критеріями якої можна вважати мінімізацію витрат у порівнянні з бюджетною їх величиною та якість роботи, що проявляється, наприклад, у вчасно зданих звітах бухгалтерією.

На рис. 3.2 запропоновано порядок формування бюджетів ПП «Дмитрушки».

Сформовані бюджети забезпечать підвищення оперативності та аналітичності бухгалтерського обліку у підприємстві, їх виконання за видами витрат та доходів, центрів відповідальності та ефективності бюджетного контролю. При виникненні необхідності більш конкретно розглянути певну статтю доходів чи витрат, у підприємстві можна використати аналітичні рахунки першого, другого та послідуючих порядків.

На результативному етапі організації бюджетування узагальнюються та

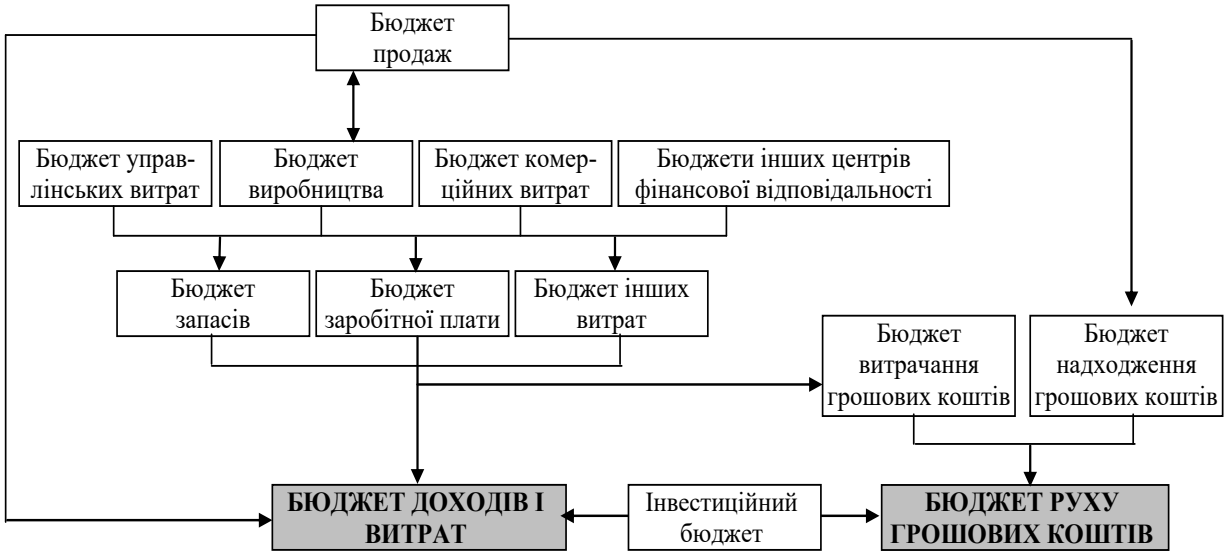

Рис. 3. 2. Формування бюджетів, як основи обліково-аналітичного забезпечення системи бюджетування ПП «Дмитрушки»

відображаються результати попередніх трьох етапів у внутрішніх нормативних документах: Положення про бюджетну структуру, Положення про бюджетування; Доповнення до облікової політики підприємства; Положення про бюджетний відділ або Зміни до Положень про відділи та посадових інструкцій; Положення про преміювання; накази по підприємству.

На останньому етапі організації бюджетування у ПП «Дмитрушки» передбачена комп'ютеризація системи бюджетування. Тут підприємство налаштовує комп'ютерну програму під систему бухгалтерського обліку з налагодженням комунікаційних зв'язків з системою бюджетування.

У системі бюджетування бухгалтерський облік відіграє роль інформаційного забезпечення функції зворотного зв'язку основою якої є контроль. Тобто за його допомогою здійснюється порівняння фактично досягнутих облікових показників з показниками, які вказані у бюджеті.

Процес бюджетування виробничої діяльності як і інші управлінські технології, не зважаючи на свою прогресивність, має свої переваги та недоліки (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Переваги та недоліки інтегрованої форми обліку відхилень від бюджетних показників

Переваги	Недоліки
У межах існуючого вітчизняного плану рахунків існують передумови для її застосування	Контроль можливий лише позасистемним методом
Є досить гнучкою і легко модифікується	Контроль є трудомістким
Не порушує цілісності обліку, забезпечуючи тотожність даних управлінського та фінансового обліку	Контроль можливий лише по закінченню певного періоду, після обробки усіх первинних даних
Не ускладнює облікову систему, що робить інформацію доступною для внутрішніх користувачів	Можливе збільшення конфліктів між працівниками, спричинене нерозумінням поставлених перед працівниками цілей.

Процес бюджетування можна віднести до найважливіших елементів забезпечення фінансової стійкості підприємств у короткостроковому періоді, незалежно від його недоліків. Окрім того він має достатню кількість переваг. Процес бюджетування дозволяє в будь-який момент розробляти та контролювати виконання планів, вчасно оцінювати відхилення фактичних показників від запланованих.

Ефективний розвиток виробництва сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах можливий за умови якомога точнішого планування та контролю витрат, доходів та фінансових результатів на всіх рівнях управління для мінімізації виробничих ризиків [3].

Розглянемо модель управління ризиками, де бюджетування є основною початковою складовою процесу прийняття управлінських рішень. Також використаємо відомий у сфері управління фінансами метод портфельного аналізу, застосування якого у реальному виробництві ПП «Дмитрушки» не отримало поки що належного визнання.

Суть запропонованої методики полягає у розробці виробничого бюджету підприємства, визначенні прямих витрат на виробництво продукції за окремими її видами. На підставі розрахункової видаткової частини прогнозуємо дохід по культурах. Моделюючи кількість виробленої продукції за окремими сільськогосподарськими культурами, маємо можливість сформувати найбільш оптимальний виробничий портфель по культурах. При цьому існує можливість врахувати виробничу складову та потреби збуту виробленої продукції, а саме відсоток ринку за кожною культурою, попит на окремі види виробництва тощо.

У ПП «Дмитрушки» існують технологічні карти на виробництво продукції рослинництва. На основі їх даних складено загальний бюджет виробництва по культурах, що вирощуються у підприємстві (таблиця 3. 2).

Таблиця 3.2

Бюджет галузі рослинництва ПП «Дмитрушки» за 2022 р.

Культури	Обсяг робіт, га	Матеріальні витрати, грн	Оплата праці, грн			Разом прямих витрат, грн
			фонд	нарахування	разом	
Озима пшениця	300	5472857	2082571	633428	35515999	8988856
Ячмінь	185	1546600	662300	144300	806600	2353200
Кукурудза	160	1628567	428800	94293	523093	2151660
Соняшник	284	957440	300080	66000	366080	1323520
Соя	84	231970	61385	13246	74631	306601
Ріпак	55	115500	53167	11000	64167	179667
Разом	1068	10222934	4388303	962267	5350570	15573504

За даними таблиці 3.2 видно, що на вирощування озимої пшениці буде потрачено 8988,9 тис. грн прямих витрат без врахування ПДВ. На вирощування ячменю – 2353,2 тис.грн, кукурудзи – 2151,7 тис. грн, соняшнику -1323,5 тис. грн, сої – 306,6 тис. грн і ріпаку - 179,7 тис. грн. Загальна сума прямих витрат становить 15573,5 тис. грн.

Для розрахунку запланованого прибутку використаємо інформацію фінансової звітності ПП «Дмитрушки» за період з 2018 по 2022 роки. За цими даними визначимо середній показник рентабельності сільськогосподарських культур по підприємству за вказаний період (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Прогнозний дохід від виробничої діяльності ПП «Дмитрушки»

Культури	Обсяг робіт, га	Разом прямих витрат, грн	Рівень рентабельності, %	Прогнозний дохід від виробничої діяльності, грн
Озима пшениця	300	8988856	42,3	12791142
Ячмінь	185	2353200	32,0	3106224
Кукурудза	160	2151660	30,7	2812962
Соняшник	284	1323520	55,6	2059397
Соя	84	306601	129,3	703036
Ріпак	55	179667	111,3	379636
Разом	1068	10222934	13,4	23911776

З даних таблиці 3.3 видно, що при використанні системи бюджетування у підприємстві рентабельність виробництва була б 13,4 %. У 2022 році рентабельність ПП «Дмитрушки» становила 11,6 %, що на 1,8 відсоткових пункти менше ніж без використання системи бюджетування, яка дозволила б чітко контролювати витрати виробництва продукції на усіх технологічних етапах.

Впровадження механізму бюджетування – є необхідним кроком для досягнення успішного функціонування ПП «Дмитрушки». Застосування цього механізму сприяє підвищенню його фінансової стійкості, забезпеченню цільового використання та економії виробничих ресурсів, прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень, ретельному вивченню діяльності структурних підрозділів підприємства з надходжень та видатків, а найголовніше – мінімізує ризик втрат у результаті виробничої діяльності.

Для формування звіту про виконання бюджету фактичні дані формуються з рахунків бухгалтерського фінансового обліку, а відхилення виявляються позасистемно, шляхом порівняння фактичних і бюджетних показників (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Звіт про виконання бюджету витрат ПП «Дмитрушки» за 2022 р.

Статті витрат	Код	План		Факт		Відхилення			Примітки
		сума, грн.	питома вага, %	сума, грн.	питома вага, %	абсолютне, грн.	темп зростання, %	за попередній період, грн.	
Витрати на оплату праці	00.01.00	5812,1	11,7	5317,9	13,4	-494,2	-8,5	-652,1	
Відрахування на соціальні заходи	00.02.00	1218,4	2,4	1145,4	2,9	-73,0	-6,0	-96,3	
Насіння і посадковий матеріал	00.03.00	6693,5	13,4	5333,3	13,5	-1360,2	-20,3	956,4	
Мінеральні добрива	00.04.00	11354,4	22,8	3780,3	9,6	-7574,1	-66,7	1125,4	
Пальне і мастильні матеріали	00.05.00	6998,1	14,1	4018,7	10,2	-2979,4	-42,6	905,3	
Послуги сторонніх організацій	00.06.00	804,1	1,6	1758,3	4,4	954,2	118,7	-159,4	
Запасні частини	00.07.00	4139,5	8,3	1092,1	2,8	-3047,4	-73,6	-561,3	
Електроенергія	00.08.00	469,0	0,9	554,7	1,4	85,7	18,3	238,7	
Інші прямі матеріальні витрати	00.09.00	1451,7	2,9	2145,2	5,4	693,5	47,8	458,0	
Амортизація	00.10.00	4754,5	9,5	4188,6	10,6	-565,9	-11,9	-52,4	
Витрати на організацію виробництва і управління	00.11.00	2785,4	5,6	3857,1	9,8	1071,7	38,5	487,6	
Інші витрати	00.12.00	3313,1	6,8	6365,1	16,0	3052,0	92,1	1657,2	
Всього		49793,8	100,0	39556,7	100,0	-10237,1	-20,6	2958,5	

Наявність інформації про відхилення (таблиця 3.4) у Звіті про виконання бюджету витрат підприємства дозволяє оперативно здійснювати поточний контролю за показниками його діяльності та виявляти тенденції розвитку кожного центру відповідальності, та коригувати показники

відповідних бюджетів. Включення у Звіт показника відхилень дозволяє керівникам структурних підрозділів та користувачам інформації оцінити динаміку отриманих відхилень і оперативно встановлювати негативні та позитивні тенденції цих змін.

Після складання Звіту про виконання бюджету витрат керівник структурного підрозділу у відповідний період складає пояснювальну записку письмовому вигляді, у якій пояснює результати щодо виконання бюджету, вказує причини виникнення усіх відхилень та відповідальних осіб, а також вносить пропозиції щодо коригування показників бюджету.

Для досягнення успішного функціонування підприємства важливим є впровадження механізму бюджетування. Його застосування сприятиме підвищенню його фінансової стійкості, забезпеченню цільового використання та економії ресурсів, прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень, ретельному вивченню діяльності структурних підрозділів підприємства з надходжень та видатків, а найголовніше – приводить до мінімуму ризик втрат. Такий механізм моделювання системи бюджетування виробничої діяльності ПП «Дмитрушки» можливий та ефективний лише за наявності коректного і достовірного бюджетування усіх виробничих процесів. Завдяки описаній моделі у підприємства є можливість оперативно зреагувати і змінити обсяги виробництва і витрат на нього та оптимізувати прибуток.

Незважаючи на всі переваги, які має бюджетний метод господарювання, на сьогодні процес бюджетування не набув достатньо широкого розповсюдження ні у практичній діяльності багатьох сільськогосподарських підприємств ні ПП «Дмитрушки». Таке відношення до нього можна пояснити тим, що він потребує виконання великого обсягу робіт щодо його складання бюджетів і при допомозі можна оцінити трудову діяльність всіма працівниками підприємства та визначити наявні прорахунки і помилки. Зволікання та небажання працівників сільськогосподарських підприємств збільшувати свої власні навантаження при складанні бюджетів впливає на зниження ефективності їх трудового внеску не лише у розрізі

окремих працівників, а й по підприємства в цілому. З метою вирішення даної проблеми, як один із дієвих способів може бути розробка і впровадження у підприємстві мотиваційних інструментів фінансових та матеріальних засобів заохочення працівників до впровадження бюджетування у господарську діяльність підприємства.

ВИСНОВКИ

Успішне виконання поставлених перед підприємством завдань, підвищення ефективності господарської діяльності при мінімальних на їх виконання затратах можливе за умови використання системи бюджетування. Така система може функціонувати лише завдяки тісному взаємозв'язку з системою бухгалтерського обліку, який є базою для формування бюджетів, а інформація для проведення аналізу та контролю їх виконання береться саме з бухгалтерського обліку. Дослідження бухгалтерського обліку виробничої діяльності в системі бюджетування проводились на базі ПП «Дмитрушки» Уманського району Черкаської області. Вони дозволили зробити наступні висновки та розробити пропозиції щодо удосконалення.

1. ПП «Дмитрушки» добре забезпечене необхідними виробничими ресурсами для забезпечення своєї виробничої діяльності. Підприємства у своєму розпорядженні має 1238 га сільськогосподарських угідь, з яких рілля займає 1184 га, а 52 га - сіножаті. У 2022 році у підприємстві працювали 47 працівників, що на 5 осіб менше ніж у 2018 році. Середньорічна вартість основних засобів у 2022 році порівняно з 2018 роком збільшилась на 12,5 % і становила 13,9 млн. грн.

2. ПП «Дмитрушки» спеціалізується на вирощуванні продукції рослинництва, де перевага надає вирощуванню зернових та олійних культур, а також продукції тваринництва. Вона у структурі товарної продукції підприємства займає 9,9 %. У 2022 році вартість виробленої валової продукції у становила 10,8 млн. грн, що на 13,2 % більше ніж у 2018 році. За останні п'ять років підприємство працювало з прибутками. У 2022 році підприємство отримало 33,2 млн. грн прибутку, що на 32,6 % більше порівняно з 2018 роком. Але при цьому рівень сукупної рентабельності зменшився з 14,9 % у 2018 році до 11,6 % - у 2022 році. Спад становить 3,3 відсоткових пункти.

3. Бухгалтерський облік у ПП «Дмитрушки» ведеться у відповідності із Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», іншими

нормативними документами, а також затвердженим у підприємстві Наказом про облікову політику. У бухгалтерії підприємства працює 4 особи, між якими, відповідно до кваліфікації і професійних можливостей, чітко розподіллено обсяги облікової роботи. За якісне ведення бухгалтерського обліку у підприємстві відповідає головний бухгалтер. Облік у ПП «Дмитрушки» ведеться за журнально-ордерною формою. Для забезпечення вчасного виконання облікових робіт у підприємстві розроблено графік документообороту.

4. Для дієвості обліку виробничої діяльності у підприємстві слід чітко визначити взаємозв'язки між структурними підрозділами. Інформація про стан та рівень виконання поточних бюджетів необхідно генерувати в інтегрованій системі облікового відображення виконання затверджених бюджетів. Принципи бухгалтерського обліку мають відповідати принципам бюджетування, що доцільно ввести у запропоновані елементи облікової політики підприємства в організаційних, методичних та технічних складових для оптимізації процесу облікового відображення та контролю виробничих витрат.

5. За допомогою системи бюджетування в будь-який момент можна розробляти плани та контролювати їх виконання, оперативно виявляти та оцінювати відхилення фактичних показників від запланованих. Позитивним моментом у системі бюджетування є те, що за його допомогою можна чітко визначити можливі ризики та розробити модель управління ними.

6. Здійснивши моделювання виробничого портфеля з урахуванням попиту на продукцію, ПП «Дмитрушки» має можливість обрати найбільш прийнятний варіант з метою оптимізації прибутку. При цьому витрати на виробництво продукції будуть розраховані та зважені завдяки бюджетуванню процесу. З метою вирішення порушеної проблеми, як один із способів може бути застосування вмотивованих інструментів фінансових та матеріальних засобів заохочення працівників щодо впровадження у підприємстві бюджетування.

Отже, керівництво підприємства завжди повинно мати у своєму розпорядженні достатньо достовірною інформацією про поточні та майбутні грошові потоки, постійно порівнювати бюджет з фактичними даними, аналізувати відхилення, посилювати сприятливі і зменшувати несприятливі тенденції, удосконалювати методологію планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручн. 2-ге вид., доп. і перероблене. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.

2. Беженар І.М. Стан розвитку спеціалізації в аграрних підприємницьких структурах. Глобальні та національні проблеми економіки: електронний науковий журнал. № 10. 2016. С. 128 - 133. URL :http://global-national.in.ua/archive/10-2016/28.pdf (дата звернення 25.10.2023)

3. Бойко В. О., Стрельченко О. В., Бойко Л. О. Теоретичні та практичні аспекти агрострахування як інструмент управління ризиками. Evropský časopis ekonomiky a managementu. 2018. № 4 (3). P. 50-58. URL : https://eujem.cz/ wp-content/uploads/2018/eujem_2018_4_3/eujem_2018_4_3.pdf#page=50. (дата звернення 25.10.2023)

4. Братчук Л.М. Сутність та основи організації бухгалтерського обліку. Облік і фінанси АПК: освітній портал URL: /https://magazine.faaf.org.ua/sutnist-ta-osnovi-organizacii-buhgalterskogo-obliku.ht (дата звернення 15.10.2023).

5. Бредіхін В.М., Янченко Н.В., Мокрицька І.Ю. Основні засоби та ефективність їх використання / Комунальне господарство міст: збірник наукових праць. 2020, том 5, випуск 158. С. 90 - 95.: URL : http://eprints.kname.edu.ua/58013/1/5666-Текст%20статті-11963-1-10-20201011.pdf (дата звернення 25.10.2023)

6. Брик М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі тваринництва в Україні. / Економічний аналіз: збірник наукових праць. Тернопіль, 2018. Т. 28. № 4. С. 331 – 337.

7. Бурєннікова Н. В., Ярмоленко В. О. Результативність функціонування складних економічних систем аграрного спрямування. Вінниця: ВНАУ, 2017. 168 с.

8. Винниченко Н. В. Проблеми визначення сутності поняття система управління бюджетом. Причорноморські економічні студії: збірник наукових праць. 2017. Вип. 18. С. 140-145.

9. Власова Н.О., Круглова О.А., Безгінова Л.І. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ, 2007. 271 с.

10. Волинчук Ю. В. Бюджетування, як інструмент управління фінансово-економічними результатами підприємства. /Економічні науки : Зб. наук. праць. Серія: Облік і фінанси. 2014. Вип. 11(41). Ч. 3. С. 17 - 27.

11. Голуб Н.Ю. Формування облікової політики підприємства в сучасних умовах господарювання // Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.17. С. 192 – 197.

12. Гривківська О. В. Витрати виробництва у сільському господарстві: стан та тенденції / Агросвіт: наук. - виробн. журн. №11, 2011. URL : http://www.agrosvit.info/pdf/11_2011/3.pdf (дата звернення 25.10.2023)

13. Засадний Б. А. Ткаченко А. В. Система бюджетування як провідна ланка фінансового планування бізнес-процесів підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. URL : http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/35_2021ua/8.pdf (дата звернення 25.10.2023)

14. Ілляшенко Т.О. Бюджетування як напрямок удосконалення системи управління діяльністю підприємств. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2012. Вип. 3. С. 36 – 44.

15. Каришин Н. Бюджетування в системі бухгалтерського обліку / Галицький економічний вісник, № 1 Галицький економічний вісник: науковий журнал. № 1 (26), 2010 С. 164 - 168. URL :https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/604/2/TNTUB_2010_v26_No1-N.Karyshyn-Budgeting_in_the_accounting_system__164.pdf__(дата звернення 25.10.2023)

16. Козка О. Особливості бухгалтерського документообігу. URL: https://uteka.ua/ua/publication/budget-13-otraslevoi_buhuchet-76-osobennostibuxgalterskogo-dokumentooborota (дата звернення 28.09.2023).

17. Куць Тетяна Валеріївна. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами виробництва сільськогосподарської продукції. С. 79-83.

URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/709896.pdf (дата звернення 15.10.2023)

18. Мазана Т. В., Ткаченко В. П. Трудові ресурси сільського господарства та ефективність їх використання в ринкових умовах. /Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. URL :http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=840 (дата звернення 15.10.2023)

19. Матрос О.М. Організаційні вимоги щодо формування облікової політики підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. с. 145-147. URL:http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_13/121.pdf (дата звернення 28.10.2023).

20. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: наказ від 27.06.2013. № 635. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/ (дата звернення: 15. 10. 2023)

21. Методичні рекомендації щодо складанні розпорядчого документу про облікову політику підприємства: наказ від 17.12.07. № База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://ua-info.biz/legal/basexw/ua-ememvt.htm (дата звернення: 15.10.2023).

22. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: наказ від 18.05.2001. № 132. База даних Законодавство України / ВР України. URL. http://www.minagro.gov.ua/page/?6789 (дата звернення: 05. 10. 2023)

23. Методичні рекомендації про застосування форм документів первинного обліку на сільськогосподарських підприємствах: лист Міністерства аграрної політики України від 19.01.2004. № 37-27-12 / 455. База даних Законодавство України / ВР України. URL. http://ua-info.biz/legal/baseae/ua-amelar.htm (дата звернення: 10. 11. 2023).

24. Нападовська Л.О. Управлінський облік: значення і практичне застосування вітчизняних підприємств // Бухгалтерський облік і аудит. міжн. наук.- виробн. журн . 2010. № 8 - 9. С. 12 - 15.

25. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств : підручник. Київ, 2013. 504 с

26. Огійчук М. Ф., Децюра С. О. Бюджетування – одна із основних складових успіху при виробництві продукції птахівництва. Облік і фінанси АПК. 2011. № 4. С. 97-100. URL : http://magazine.faaf.org.ua/byudzhetuvannya-odna-izosnovnih-skladovih-uspihu-pri-virobnictvi-produkciiptahivnictva.html. (дата звернення 15.10.2023)

27. Олійник С.О. Особливості обліку та управління витратами на підприємстві / URL: http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1209/1315 (дата звернення 28.10.2023)

28. Остап'юк Н.А. і Н.В. Гойло. Бюджетування і організація бухгалтерського обліку / Економіка: реалії часу. №3 (25). 2016. С. 180 – 186.

29. Партин Г.О. Бюджетування в системі управління витратами підприємства // Фінанси України: міжн. наук. - виробн. журн. 2003. № 5. С. 50-53.

30. Пилипенко К.А. Оцінка методів обліку витрат і калькулювання собівартості в управлінні виробництвом сільськогосподарської продукції / К.А. Пилипенко // Полтавська державна аграрна академія. URL: https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/95.pdf. (дата звернення 28.10.2023)

31. Пічка А.М. Бюджетування як складова процесу управління підприємством // Водний транспорт: збір. наук. праць, 2013. Вип. 1. URL. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vodt_2013_1_18.pdf. (дата звернення: 10.10. 2023).

32. План рахунків бухгалтерського обліку активів капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. База даних Законодавство України / ВР України. URL.

http://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/388-plan-raxunkiv.html. (дата звернення: 10.10. 2023).

33. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: наказ від 31.12.99р. № 318. База даних Законодавство України / ВР України. URL. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00. (дата звернення: 10. 10. 2023)

34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ від 29.11.1999 р. № 290. База даних Законодавство України / ВР України. URL. http://audit.lviv.ua/ua/33/normatyvni_dokumenty.html (дата звернення: 10.10. 2023)

35. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996 / ВР України. URL. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 20. 10. 2023)

36. Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції про його застосування : наказ Міністерства фінансів України №291 від 30.11.99 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99. (дата звернення: 20. 10. 2023)

37. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність: навч. посібн./ Тернопіль: Карт – бланш, 2003. 141 с.

38. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва: посібник у питаннях і відповідях. / За ред. П.Т.Саблука. К.: 1АЕ УААН, 1999. 532с.

39. Романчук А. Л. Організаційні питання впровадження бюджетування на вітчизняних підприємствах / Вісник Чернівецького торговельно- економічного інституту. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2012. С. 287 – 294

40. Руснак А. В., Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Аналіз фундаментальних методів бюджетування з метою розроблення організаційної бюджетної політики. /Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 33. С. 203 - 207.

41. Сашко О.П. Облікова політика підприємства: організаційні аспекти бюджетування витрат / Торгівля, комерція, підприємництво: науковий журнал . С.82-85. URL :/http://journals-lute.lviv.ua/journal/19_2015/18.pdf (дата звернення 15.10.2023)

42. Сопко В.В. Бухгалтерський облік //Економіка, фінанси, право: електрон. наук. фахове вид. 2014. № 4. URL: http://fingal.com.Ua/content/view/780/35/1/3/ (дата звернення: 18.10.2023)

43. Сук П. Л., Омран Ахмад Мохаммад Аль-Іббіні. Журнально-ордерна форма бухгалтерського обліку. Scientific Journal «ScienceRise» №9/1(14)2015. Економічні науки. с.47-50. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/zhurnalno-orderna-forma-buhgalterskogo-obliku/viewer (дата звернення 28.10.2023)

44. Тлучкевич Н. В., Нужна О. А. Бюджетування в управлінській обліковій системі. Економічний форум 2/2019. URL : file:///C:/Users/Downloads/ecfor_2019_2_36.pdf. 1 (дата звернення 15.10.2023)

45. Томчук В. В. Бюджет грошових потоків як складова процесу бюджетування на сільськогосподарських підприємствах / Зб. наук. праць Національного університету державної податкової служби України. 2013. № 1. С.206-221.

46. Федчишина Н.М. Бюджетування в системі оперативного управління фінансовими ризиками // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації: збірн. наук. праць. Випуск 2 (15). К.: ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2015. С. 196 - 202.

47. Фурман Б.В., Недбалюк О.О. Управління витратами у системі стратегій аграрних підприємств // Перспективні питання світової освіти: електрон. наук. фахове вид. 2012. URL.: http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2012/Economics /12_123162.doc.htm (дата звернення: 28.09.2023).

48. Харко А.Ю. Бюджетування у процесі управління фінансовою діяльністю підприємства. Фінанси України. 2011. № 9. С. 87 - 91.

49. Шумило Ю.О. Бюджетування як важливий елемент операційного планування. Вісник Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Серія «Економіка». 2007. Вип. 7. С. 105–111.

50. Шумило Ю.О. Управління витратами в умовах бюджетування на підприємстві: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Київ, 2010. 21с.